Kovács Kristóf

A katonai büntetőeljárás alkalmazási kérdései a katonai (nyomozó) ügyészségi szervezet tekintetében a rendszerváltástól napjainkig

I. Bevezetés

„Magyarország függetlenségét, az állampolgárok jogait és szabadságát bátran, az Alaptörvény és a törvények betartásával és betartatásával, a rám bízott honvédek és fegyverek erejével, életem árán is megvédem."[1] – hangzik a katonai eskü szövege. Ez a rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjaira vonatkozóan abban mutat eltérést, hogy a *„szolgálati kötelezettségemet, ha kell, életem kockáztatásával is teljesítem"*.[2] Ebből a két szövegrészből is kitapintható mindaz a többletkötelezettség és fokozott felelősség, ami a honvédelmi és rendvédelmi szervek tagjait terheli. Ezen személyi kör bűnelkövetése során is meg kell jelennie ennek, ezt pedig a katonai büntetőjog területe öleli fel, amelynek elsődleges funkciója a katonai rend,[3] illetve a szolgálati rend és fegyelem védelme – a katonáktól ezen következmények terhe mellett kell ezt megkövetelni.[4] Az általános szabályok mellett a katonának minősülő személyek egy külön eljárás, a katonai büntetőeljárás hatálya alatt állnak.[5] Hautzinger Zoltán szerint a katonai büntetőeljárási szabályokra azért van szükség, mert a katonák az általánostól nagymértékben eltérő életviszonyok között követnek el bűncselekményeket.[6]

A katonai büntetőjog és külön a katonai büntetőeljárás szabályozásának kérdése időről időre foglalkoztatta a jogalkotót, illetve ezen terület jogalkalmazóit. Abban konszenzus alakult ki, hogy a katonai büntetőeljárás specialitásának létjogosultsága van.[7] Az évek során azonban a katona büntető anyagi jogi fogalma, illetve a rájuk vonatkozó eljárási rendelkezések nem voltak egységesen kezelve, amit a jogállást meghatározó jogszabályok, például a rendvédelmi szervek lehatárolása körüli „rendszertelenség" is eredményezhetett.[8] Farkas Ádám szerint a katonai büntetőjog szabályozásában fellelhető átgondoltság nélküli ingadozás jól mutatja, hogy az egyes kérdések eldöntésére nem történt meg annak átfogó történelmi, elmélet és gyakorlati elemzése.[9]

Jelen tanulmány célja nem a katonai büntetőjog minden területre kiterjedő, átfogó elemzése. A vizsgálati kör elsősorban a katonai büntetőeljárás és az ezzel kapcsolatos katonai – majd nyomozó – ügyészi szervezet kapcsolata, amely kétséget kizáróan szükségessé teszi a katona büntető anyagi jogi fogalmának tisztázását is. Ezenkívül pedig hangsúlyos szerepet kap az ügyészi nyomozás kérdésköre, amely a katonai büntetőeljárásban, illetve a katonákra is vonatkozó kizárólagos ügyészségi nyomozásban hangsúlyos szerepet kap. A tanulmányban az alábbi kutatási kérdések kerültek azonosításra:

1. Hogyan alakult a katona büntető anyagi jogi szabályozása a rendszerváltástól napjainkig és a vizsgált időszakban milyen hasonlóságok, illetve különbségek fedezhetőek fel a katonai büntetőeljárás személyi és tárgyi hatályával?
2. Milyen eljárási keretek mentén került lefolytatásra az ügyészségi nyomozás a katonának minősülő személyek esetében a rendszerváltástól napjainkig?
3. Milyen működési keretben történt a katonai, illetve a nyomozó ügyészségi szervezet fejlődése a rendszerváltástól napjainkig?
4. Milyen szabályozásbeli eltérések fedezhetőek fel a katonai büntető anyagi és eljárásjogi szabályozás között, különös tekintettel az ügyészi szervezetben bekövetkezett változásaira?

A tanulmány fő hipotézise szerint a katonai büntető anyagi és eljárásjogi szabályozásban időről időre eltérések voltak kita-

A szerző hallgató, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar

1 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről 2. melléklet.

2 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról 44. § (2) bekezdés.

3 Hautzinger Zoltán: A katonai büntetőjog alapelvei. *Jogtudományi Közlöny,* 2008b/10. 481.

4 Hautzinger Zoltán: A katonai büntetőjog fogalma és forrásai. *Hadtudomány,* 2008a/E. 7.

5 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról XCVI. fejezet.

6 Hautzinger Zoltán: A magyar katonai büntetőeljárás hatálya. *JURA,* 2005/2. 74.

7 Farkas Ádám: A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe és létjogosultsága az állam és a társadalom rendszerében. *Hadtudomány,* 2012a/1. 10., Hautzinger (2008b) 482-483.; Hautzinger Zoltán: A büntető eljárásjog alapelveinek hatása a katonai büntetőeljárásra. *Miskolci Jogi Szemle,* 2009/1. 43–46.

8 Hautzinger (2008b) 481.

9 Farkas Ádám: *Észrevételek és javaslatok az anyagi büntetőkodifikáció katonai vetületeihez. Diskurzus,* 2012b/1. 35.

pinthatóak, amelynek katonai, illetve nyomozó ügyészségi szervezetrendszerrel történő összehangolását a jogalkotó teljes mértékben nem végezte el. A tanulmány a témában releváns szakirodalom mellett elsősorban a jogalkotó által alkotott jogszabályokra, azok módosítására és indokolására, illetve az ügyészi szervezet működését nagyban meghatározó legfőbb ügyészi közjogi szervezetszabályozó eszközökre kíván támaszkodni, bemutatva ezzel a szabályozás alakulásának indokait, illetve ingadozásait. A vizsgált időszak a rendszerváltástól – 1990. május 2. napjától[10] – máig terjedő időszak. A tanulmány a szabályozás tekintetében, annak főbb súlypontjait és hiányosságait azonosítva *de lege ferenda* javaslatokat tesz a jogalkotónak a jelenleg hatályos szabályozás pozitív irányba történő megváltoztatása érdekében.

II.
A katona fogalma a büntető anyagi jogban

A katona fogalma a büntetőjog területén eltér az ágazati szabályoktól. Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) 45. cikke leszögezi, hogy Magyarország fegyveres ereje a Magyar Honvédség (a továbbiakban: Honvédség) – olyan, békében az önkéntességen, hadiállapotban pedig az önkéntességen és általános hadkötelezettségen alapuló szervezet, amely polgári irányítás alatt áll[11] és függelmi rendszerben működik.[12] A Hvt. leszögezi, hogy a Honvédség alatt a Honvéd Vezérkar és annak alárendeltségébe tartozó honvédségi szervezetek értendőek.[13] Ezenkívül az Alaptörvény még a rendvédelmi szervek közül a rendőrséget és a nemzetbiztonsági szolgálatokat vonja alkotmányos szabályozás alá, elsősorban a feladatkör megjelölésével, nem pedig általános jogállási kérdések megválaszolásával.[14] Habár a katona fogalmát egyik cikk vagy jogszabályhely sem definiálja, az Alaptörvény a katonai védelem feladatát a Honvédségre telepítette, ennek folytán a jogállási szabályozás tekintetében a honvédek – korábban hatályos kifejezéssel a Honvédség tényleges állományának tagjai[15] – tekinthetőek katonának.

A katonai büntetőjog személyi hatálya ennél jóval tágabb, lehatárolása azonban az elmúlt évtizedekben nem volt egységes. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) eredetileg csak három szervet tekintett büntetőjogi értelemben katonának: a honvédet,[16] valamint a rendőrség és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok (a továbbiakban: szolgálatok) hivatásos állományú tagját. Ez egészült ki 1996. szeptember 1. napjától a büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv.-szervezet),[17] 2013. január 1. napjától az Országgyűlés Őrség,[18] majd végül 2013. július 1. napjától – a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) hatálybalépésével – a hivatásos katasztrófavédelmi szerv (a továbbiakban: katasztrófavédelem) hivatásos állományú tagjával.[19] Látható tehát, hogy a katonai büntetőjog személyi hatálya a rendszerváltást követő évtizedekben egyre inkább bővült, arra nem volt példa, hogy egy adott szervtípus végleg kikerüljön a különös szabályok hatálya alól.

Kérdésként merül fel, miért éppen ezen szervek személyi állományával kapcsolatos eljárások képezik a katonai büntetőjog tárgyát. Farkas Ádám terminológiájában ezen katonai karakterű szervek[20] azok, amelyek az összes katonai bűncselekmény legfőbb védendő jogi tárgyát képező szolgálati rend és fegyelem követelményi rendszerébe illeszkednek, továbbá mindegyik esetében érvényesülnek a függelmi viszonyok, illetve a parancs- és utasításadáson alapuló működés. A jogállási kérdéseket vizsgálva azonban nem ilyen egyértelmű a helyzet az egyes kategóriák között, ugyanis ezen szervek tekintetében eltérő megállapításra lehet jutni. A katonai védelem szerve a Honvédség, a rendvédelmi szervek tekintetében pedig sokáig nem volt egységes szabályozás[21] – rendvédelmi szervnek minősült az Alaptörvény alapján a rendőrség, az egyes ágazati törvények alapján pedig a büntetés-végrehajtási szervezet[22] és a hivatásos katasztrófavédelmi szerv.[23] Egységes felsorolást a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (a továbbiakban: Hszt.) tartalmaz: a rendőrség, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a bv.-szervezet, az Országgyűlési Őrség tartozik ide, illetve 2020. december 31. napjáig a NAV,[24] 2025. február 28. napjáig pedig a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.[25] Megemlítendő, hogy a jogalkotó több jogszabályban szabályozta a *fegyveres szerv*eket, amelyekbe ezek közül a Honvédség, a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, illetve az Országgyűlési Őrség tartozik bele.[26]

10 A rendszerváltás időpontjára vonatkozóan több időpont azonosítása lehetséges, a tanulmány az első szabadon választott Országgyűlés megalakulásának napját jelölte meg, innentől kezdve teljesedhetett ki a jogállami működést biztosító intézményrendszerek működése.

11 A civil kontroll szükségességére lásd: Hautzinger (2008b) 483–484.

12 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről 58. § (1) bekezdés.

13 Uo.

14 Alaptörvény 46. cikk.

15 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.

16 A terminológia időről időre változott, eredetileg a „fegyveres erők tényleges állományú tagja", majd 2005. január 1. napjától a „Magyar Honvédség tényleges állományú tagja", végül 2022. november 1. óta hatályos egységesen a „honvéd" elnevezés. A fegyveres erők fogalmába a Honvédség és a Határőrség számított bele (1949. évi XX. törvény 40/A. §).

17 1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról (a továbbiakban: régi Hszt.) 332. § (5) bekezdés.

18 2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről (a továbbiakban: Ogytv.) 148. § (4) bekezdés.

19 Idetartozott még 2007. december 31. napjáig a Határőrség is, amely egészen 2004. december 31. napjáig a Honvédséggel együtt volt fegyveres szervként alkotmányos szinten szabályozva. 2008. január 1. napjával a rendőrségi szervezetbe integrálódott. [1949. évi XX. törvény VIII. fejezet, 1997. évi XXXII. törvény, 2004. évi CIV. törvény 4. § (2) bekezdés, 2007. évi XC. törvény].

20 Farkas (2012a) 3.

21 A régi Hszt. sorolta fel a rendvédelmi szerveket: rendőrség, polgári védelem, vám- és pénzügyőrség, bv.-szervezet, állami és hivatásos önkormányzati tűzoltóság. 2013. január 2. napjával a rendvédelmi szervek lehatárolása kikerült a törvényből [régi Hszt. 1. § (1) bekezdés; 2012. évi CCXIV. törvény 1. § (1) bekezdés].

22 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről 1. § (1) bekezdés.

23 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról 22. § (2) bekezdés.

24 2020. évi CLII. törvény 53. § (10) bekezdés b) pont.

25 2024. évi LXXI. törvény 97. § 1. pont.

26 Régi Hszt. alkalmazott erre vonatkozóan felsorolást [1. § (1) bekezdés].

Megállapítható tehát, hogy a mindenkor hatályos büntető törvénykönyvekben a katona fogalma fokozatosan kibővítésre került, „konkrétabbá" vált,[27] ezáltal egy kategória alá sorolva azon szerveket, amelyekben a fentiek szerint felsorolt, szolgálati renddel és fegyelemmel összefüggő speciális életviszonyok fedezhetőek fel. A jelenleg hatályos rendszerben ezek a honvédelmi és a rendvédelmi szervek. A katona büntető anyagi jogi fogalmának kérdése azonban még nem lezárt, a következő pontban foglaltak szerinti, a katonai büntetőeljárással, illetve a kizárólagos ügyészségi nyomozással összefüggésben felmerülő szabályozási igények szükségessé teszik ennek felülvizsgálatát.

III.
A katonai büntetőeljárás hatálya

A (régi) Btk. arra ad választ, hogy a büntető anyagi jogban ki minősül katonának, ezáltal ki követheti el a törvény XLV. fejezetében felsorolt katonai bűncselekményeket. A katonai büntetőeljárás hatályát azonban a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) határozza meg, amelyet a(z érdemben 2003. július 1. napján hatályba lépő) büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: 1998-as Be.), illetve a büntetőeljárásól szóló 1973. évi I. törvény (a továbbiakban: 1973-as Be.) előzött meg.

A büntetőeljárási kódexekben azonban a büntető anyagi jogi törvényektől eltérő személyi és tárgyi hatállyal került meghatározásra, hogy kikkel, illetve milyen cselekményekkkel szemben kell katonai büntetőeljárás keretében eljárni. Ebben a jogalkotó időről időre eltérő megoldásokat választott, amelyet az alábbi táblázat szemléltet:

Módosítás hatálybalépése	Módosító/ kiegészítő rendelkezés	Módosítás tartalma
	1973-as Be.	
1990. február 28-ig	–	– a Btk. szerinti katona szolgálati viszonya alatt elkövetett bármely bűncselekmény, – a fegyveres erők és fegyveres testületek polgári alkalmazottja által a munkaviszonyával összefüggésben elkövetett bűncselekmény, – a munkásőrség tagjai által a szolgálatban vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény
1990. március 1.	módosítás	– a Btk. szerinti katona tényleges szolgálati viszonya alatt elkövetett *katonai* bűncselekmény
1992. január 1.	kiegészítés	*kiegészítés:* fegyveres erők tényleges állományú tagja által szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény
1996. március 27.	kiegészítés	*kiegészítés:* szolgálatok hivatásos állományú tagja által szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény
2000. március 1.	módosítás	– a fegyveres erők tényleges állományú tagja által szolgálati viszony tartama alatt elkövetett *bármely* bűncselekmény, – a rendőrség, a bv.-szervezet, a szolgálatok hivatásos állományú tagja által tényleges szolgálati viszony tartama alatt elkövetett *katonai* bűncselekmény, illetve a bv.-szervezet és a szolgálatok hivatásos állományú tagja által szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény, – szövetséges fegyveres erő tagja által magyar joghatóság alá tartozó helyen elkövetett bűncselekmény
	1998-as Be.	
2014. január 1.	kiegészítés	*kiegészítés:* a rendőrség, Országgyűlési Őrség, katasztrófavédelem hivatásos állományú tagja által szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény
	Be.	
hatályos		– honvéd által elkövetett bármely bűncselekmény, – a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a bv.-szervezet, a katasztrófavédelem, a szolgálatok hivatásos állományú tagja által tényleges szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekmény, illetve a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény, – törvény által kihirdetett nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában szövetséges fegyveres erő tagja által magyar joghatóság alá tartozó helyen elkövetett bűncselekmény

1. táblázat: a katonai büntetőeljárás hatálya 1990–2026 (saját szerkesztés)[28]

A katonai büntetőeljárás szabályozásának alapvetően négy modellje alakult ki az elmúlt évtizedekben:[29]

1. 1990. február 28-ig: a *legszélesebb* szabályozás, amikor is a Btk. szerinti katona által elkövetett bármely bűncselekményen túl polgári személyek is katonai büntetőeljárás hatálya alá tartoztak.
2. 1990. március 1. – 1991. december 31.: ezt váltotta fel a *legszűkebb* szabályozás, miszerint a Btk. szerinti katona – ekkor a Honvédség, a Határőrség, a rendőrség és a szolgálatok tagja – által elkövetett, kizárólag katonai bűncselekmények esetén volt katonai büntetőeljárásnak

27 Hautzinger (2005) 76.

28 A táblázat az érdemi módosításokat veszi számba, amelyek a katonai büntetőeljárás hatályában következtek be. Az 1973-as Be. bemutatásánál az 1990. március 1. előtt hatályos állapot is bemutatásra kerül, az 1998-as Be. és a Be. esetében pedig a törvény hatálybalépésekor a korábban hatályos rendelkezések átvételre kerültek, így azok külön nem szerepelnek. A Be. vonatkozó rendelkezései érdemben nem kerültek módosításra, így ott a hatályos szöveg került megjelenítésre.

29 Hasonló besorolási módszert alkalmaz az 1998-as Be. 470. §-hoz fűzött részletes indokolás.

helye. A katonának minősülő személyek és a polgári szereplők egyéb bűncselekményei kikerültek e külön eljárás hatálya alól.

3. 1992. január 1. – 2000. február 28.: az előző szabályozás került fokozatosan *kiszélesítésre,* és már nemcsak Btk. szerinti katona által elkövetett katonai bűncselekményekre korlátozódott, hanem először – 1992-től – a fegyveres erők (Honvédség, Határőrség), majd – 1996-tól – a szolgálatok által a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekményt is a katonai büntetőeljárás hatálya alá vonta.
4. 2000. március 1. – jelenleg: ezt váltotta fel az 1998-as Be. által bemutatott, de az 1973-as Be. rendelkezéseibe 2000. március 1. napjától beiktatott szabályozás,[30] amely már külön kezeli a Btk.-ban egységesen katonának minősülő személyeket:
   - a honvéd [2022. november 1. előtt a Magyar Honvédség, 2005. január 1. előtt pedig a fegyveres erők (Honvédség, Határőrség) tényleges állományú tagja] által elkövetett bármely bűncselekmény katonai büntetőeljárás alá tartozik, így annak nem kell katonai bűncselekménynek minősülnie, sőt nem is kell sértenie a szolgálati rendet és fegyelmet, mint védendő jogi tárgyat sem,
   - az egyéb, Btk. szerint katonának minősülő személyek esetében a jogalkotó leszűkítette a katonai büntetőeljárás hatályát, azt a katonai bűncselekményekre, illetve a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekményekre korlátozta.[31]

Megállapítható, hogy a jelenleg hatályos szabályozás átmenetet képez a legszélesebb és a legszűkebb megoldást alkalmazó rendelkezések között. A honvédekre vonatkozóan a jogalkotói lépések egyértelműek voltak, ezen elkövetői kör által megvalósított bármely bűncselekmény katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozik. A jogalkotói akarat azonban nem volt ennyire egyirányú a Btk. szerint katonának minősülő egyéb személyek testületei esetében.

– A rendőrség és már a vizsgált időszak kezdetén a büntető anyagi jog szabályai szerint katonának minősült, egészen 2014. január 1. napjáig azonban e szerv hivatásos állományú tagjai csak katonai bűncselekmény elkövetése esetén tartoztak katonai büntetőeljárás hatálya alá.
– A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok is már a kezdetektől katonának minősültek, az ő esetükben azonban katonai bűncselekmény elkövetésén túl már 1996. március 27. napjától megnyílt az út a katonai büntetőeljárás lefolytatása előtt, amennyiben e szerv hivatásos állományú tagja a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben követett el bűncselekményt.
– A büntetés-végrehajtási szervezet 1996. január 1. napjától minősül a Btk. szerint katonának, e szerv hivatásos állományú tagjai 2000. március 1. napjáig csak katonai bűncselekmény elkövetése esetén, azt követően azonban már a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény esetén is katonai büntetőeljárás hatálya alá tartoztak.
– Az Országgyűlési Őrség 2013. január 1., a hivatásos katasztrófavédelmi szerv pedig 2013. július 1. napjától minősül büntető anyagi jogi értelemben katonának, katonai büntetőeljárásnak katonai bűncselekmény, 2014. január 1. napjától pedig már a szolgálati helyen vagy azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény elkövetése esetén is helye van.

A Btk. szerinti katonának minősülő szervek – a Honvédség kivételével – esetén tehát a büntető anyagi jogi szabályok alá kerüléstől számítva évekkel – a rendőrség esetében évtizedekkel – később került sor a katonai büntetőeljárás hatályának kiszélesítésére, az egyes szervekre vonatkozó szabályok eltértek egymástól, amely különbségtétel indokolatlan volt.[32] Ennek a különbségtételnek az oka véleményem szerint abban keresendő, hogy a büntető anyagi jogi és a büntetőeljárás-jogi jogalkotás és kodifikáció elvált egymástól, az egyes módosítások nem egymással párhuzamosan, hanem egymástól időben eltérve kerültek elfogadásra és hatályba léptetésre. Ez is indokolja azt a módszert, hogy a Btk. szerinti katona fogalomhoz képest a katonai büntetőeljárási szabályozás akkor képes hatékonyan érvényesülni, amennyiben a büntetőeljárási kódexekben a Btk. szerinti katonára vonatkozóan kerülnek szabályozásra a külön eljárás feltételei, nem pedig az egyes szervek nevesítve. Ez garantálja, hogy katonai bűncselekményeket a Btk. szerinti katona tudta elkövetni,[33] lehetővé téve ezzel, hogy amennyiben egy szerv állománya a Btk. szerinti katona kategóriájába került, a katonai büntetőeljárás szabályai katonai bűncselekmények elkövetése esetén *ex lege* alkalmazhatóak legyenek. Ezen túl a szolgálati helyen, illetve azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmények esetében még az egyes szervek továbbra is nevesítve vannak szabályozva a Be.-ben, amely a korábbi, eltérő fogalomhasználatból adódó anomáliákhoz vezethet.

IV. A katonai (nyomozó) ügyészség és az ügyészségi nyomozás

Magyarországon az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője közvádlóként az ügyészség, mint az igazságszolgáltatás közreműködője.[34] Mind a korábbi Alkotmány, mind az Alaptörvény szerint az ügyészségről szóló törvény – jelenleg

30 A módosítást beiktató 1999. évi CX. törvény 99. §-ához fűzött részletes indokolás is arra hivatkozott, hogy a katonai büntetőeljárás hatályának körét az új – 1998-as – Be. jelentősen bővíti, ezért a törvény ezt a szabályozást a hatályos – 1973-as – Be.-be iktatta.

31 Elkülönült, de a katonai büntetőeljárás alá tartozó kategóriának minősül a szövetséges fegyveres erő által magyar joghatóság alá tartozó területen elkövetett *bármely* bűncselekmény is, amelyet a jogalkotó a NATO-csatlakozással összefüggésben iktatott be a jogrendszerbe. Mivel azonban jelen tanulmánynak ez nem képezi vizsgálandó tárgyát, külön kategóriaként nem került megjelenítésre [1999. évi CX. törvény 99. § és ahhoz fűzött részletes indokolás].

32 2013. évi CLXXXVI. törvény 66. §-hoz fűzött részletes indokolás.

33 Ezt a büntető anyagi jogi kódexek is mindig deklarálták [régi Btk. 122. § (4) bekezdés; Btk. 127. § (3) bekezdés].

34 Alaptörvény 29. cikk (1) bekezdés.

hatályos szóhasználattal – sarkalatos törvényként került és kerül elfogadásra, amely kiemelt alkotmányos státuszát igazolja. A Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (a továbbiakban: régi Ütv.), majd a jelenleg hatályos, az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.) állapítja meg az ügyészségre vonatkozó alapvető rendelkezéseket.

1. A kizárólagos ügyészségi nyomozás

Az ügyészség és a nyomozó hatóság nyomozati szakaszban történő részvételére Európában eltérő megoldásokat alkalmaznak – az egyik szabályozási mód szerint a nyomozás ura az ügyészség, míg a másik megoldás alapján a nyomozó hatóság önállóan cselekszik. Magyarországon a jogalkotó köztes megoldást alkalmazását vezette be: az ügyész fő szabály szerint nyomoztat, a nyomozó hatóságnak meghatározott esetekben kell az ügyészség irányítási vagy felügyeleti jogkörben hozott döntését kérnie (vagy ellenkező esetben az ügyészség szabadon élhet e jogokkal), és a nyomozó hatóság meghatározott esetekben cselekedhet önállóan.[35] Ez alól azonban van egy kivétel: a kizárólagos ügyészségi nyomozás jogintézménye. Habár a katonai büntetőeljárás hatálya az előző pontban foglaltak szerint jól lehatárolt, erről is szükséges szót ejteni, mivel a jelenlegi nyomozó ügyészségi rendszer szempontjából egyfajta kiegészítő funkcióval bír a Btk. szerinti katonák büntetőjogi felelősségre vonása tekintetében.

A kizárólagos ügyészségi nyomozás törvényi szinten 1989 óta képezi a jogrendszer részét.[36] Lényege, hogy a törvényben felsorolt esetekben nem a nyomozó hatóság, hanem az ügyészség végzi a vádemelést megelőző nyomozati cselekményeket is – tehát nemcsak felügyeli, illetve irányítja a nyomozást. Ez egyrészt egyes kiemelt személyi kör által – vagy annak sérelmére – elkövetett bűncselekmény (pl. országgyűlési képviselők, egyéb választott tisztségviselők), másrészt egyes kiemelt tényállások tekintetében érvényesült (pl. igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények). A jogintézmény szabályozása elsőként a régi Ütv.-ben[37] kapott helyet, amelyet átvettek az 1998-as Be. rendelkezései,[38] végül ezeket váltotta fel a Be. hatálybalépésével.[39] A régi Be. különbséget tett a katonai ügyészségi nyomozás kizárólagos hatáskörébe és abba nem tartozó esetkörök között – előbbi kategóriába tartoztak a katonai bűntettek, valamint a katonai vétségek egy része is. Ez a különbségtétel az 1998-as Be. hatálybalépésével megszűnt és a törvény kettéválasztotta az általános kizárólagos ügyészségi nyomozási esetköröket a külön eljárások közé iktatott, katonai ügyész hatáskörébe utalt nyomozás eseteitől. A Be.-be foglalt kizárólagos ügyészségi nyomozás tehát elválasztva kerül szabályozásra – esetkörei az általános szabályok, illetve a külön eljárások között foglalnak helyet.

Ezen esetkörök az évek alatt többször módosításra kerültek,[40] azonban közös pontok is felfedezhetőek az egyes törvények rendelkezései között. Egyrészről mindegyik esetben kizárólagos ügyészségi nyomozási hatáskörbe tartozott és tartozik a rendőrség hivatásos állományú tagja ellen elkövetett emberölés bűntette, amely később kiegészült az Országgyűlési Őrség, majd a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) hivatásos állományú tagja sérelmére történő elkövetéssel (előbbi 2013-tól, utóbbi 2014-től).[41] Másrészről mindegyik szabályozási verzióban kizárólagos ügyészségi nyomozati hatáskört kapott a Btk. szerinti katona által nem katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó bűncselekmények esetköre is, ezzel a katonai ügyészség mellett az általános hatáskörű ügyészségtől szintén kiemelve ezen kategóriát. Ennek indoka alapvetően az, hogy ezen elkövetői kör ellen – pl. rendőr, vám- és pénzügyőr – ugyanazon szervnek kéne nyomozó hatóságként kéne eljárnia, amelynek állományába maga az elkövető is tartozik, ezzel magas kockázata van a nyomozó hatóság tagjával szemben szubjektív kizáró ok fennállásának, ami az Alaptörvényben is foglalt tisztességes eljáráshoz való jog sérelméhez is vezethet.

A kizárólagos ügyészségi nyomozási hatáskörbe tartozó esetköröket és a katonai büntetőeljárás hatályát vizsgálva megállapítható, hogy előbbi kiegészítő jelleggel bír. Egyrészről a törvény kiterjesztette az ügyészségi nyomozást a Btk. szerinti katonák által elkövetett nem katonai bűncselekményre is, valamint az egyes katonának minősülő személyek ellen elkövetett egyes tényállásokra is. Másrészről az is megfigyelhető, hogy még a büntető anyagi jogi katona fogalom alá kerülést megelőzően a Be. kizárólagos ügyészségi nyomozás hatálya alá vonta az egyes elkövetői kör által megvalósított bűncselekményeket – így már 1990-től az ügyészség nyomozott a (katonának 1996-ban minősített) büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú tagja által szolgálati viszonyával összefüggésben elkövetett bűncselekmények esetén,[42] valamint hasonlóan már 2012-től kizárólagosan az ügyészség nyomozott a (katonának 2013-ban minősített) hivatásos katasztrófavédelmi szerv hivatásos állományú tagja által elkövetett bármilyen bűncselekmény esetében.[43]

Mindemellett szót kell ejteni egy olyan elkövetői körről, amely büntető anyagi vagy eljárásjogi szempontból soha nem tartozott és nem tartozik a katonai büntetőeljárás hatálya alá, emellett nem is minősült soha katonának a Btk.-ban sem. A NAV 2011. január 1-jén jött létre az addig elkülönülten működő Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, mint kormányhivatal[44] és a fegyveres szervnek minősülő Vám- és Pénzügyőrség összevonásával. Ennek a szervnek jelentős szerepe van a pénzügyi és költségvetést károsító bűncselekmények hatékony

35 Nyiri Sándor: A nyomozóhatóságok és az ügyészség kapcsolata a büntetőeljárásról szóló törvényben. *Belügyi Szemle,* 2022/11. 2509.

36 Az 1989. évi XLVI. törvény 8. §-a építette be régi Ütv.-be, előtte ezt a tárgykört legfőbb ügyészi és belügyminiszteri közös utasítás szabályozta, amely azonban a szabályozásban érvényesítendő alkotmányos alapelveknek nem felelt meg. [Az 1989. évi XLVI. törvény 8. §-hoz fűzött részletes indokolás.].

37 Régi Ütv. 9. §, Melléklet.

38 1998-as Be. 29. §.

39 Be. 30. §.

40 1995. évi CXXV. törvény 81. § (1) bekezdés; 1999 évi CX. törvény 171. § (5) bekezdés; 2002. évi LXVI. törvény 5. § (2) bekezdés b) pont; 1998-as Be. 29. §; 2006. évi LI. törvény 13. §; 2007. évi XC. törvény 21. § (1) bekezdés k) pont; 2010. évi CXXII. törvény 158. § (5) bekezdés 1. pont; 2011. évi CXXVIII. törvény 155. §; 2012. évi XXXVI. törvény 148. § (1)–(2) bekezdés; 2012. évi LXXVI. törvény 48. §; 2013. évi CLXXXVI. törvény 3. §; Be. 30. §.

41 2012. évi XXXVI. törvény 148. § (1) bekezdés; 2013. évi CLXXXVI. törvény 3. §.

42 Régi Ütv. Melléklet 1. pont g) alpont.

43 1998-as Be. – 2012. január 1. napjától hatályos – 29. § e) pont.

44 Itt a kormányhivatal még központi kormányzati igazgatási szervet jelentett, nem a Kormány általános hatáskörű területéről van szó.

és eredményes felderítése és nyomozása terén, személyi állománya pedig a korábbi szabályozáshoz képes igen sokszínű: kormánytisztviselők, szolgálati viszonyban álló, hivatásos állományú személyek (pénzügyőrök), tisztjelöltek, kormányzati ügykezelők és munkavállalók egyaránt. Ebből az állományból a pénzügyőrök tevékenysége nyomán jelenhetnek meg azok a sajátosságok, (pl. egyenruha, fegyverviselés, rendfokozat), amelyek hasonlatossá teszik őket más honvédségi vagy rendvédelmi[45] szervek állományához, ezért merülhet fel a katonai büntető anyagi és eljárási szabályok alkalmazásának kérdése.[46] Ebben a kérdésben a jogalkotói akarat sem volt egyértelmű. A kormány által 2012 februárjában közzétett, a Btk. normaszövegére vonatkozó első javaslatban még szerepelt a NAV hivatásos állományú tagja,[47] azonban az Országgyűlés által elfogadott és kihirdetett jogszabályban már nem,[48] amely Farkas Ádám szerint egy „áldatlan *status quo*" fenntartását eredményezte.[49] A Btk. kihirdetése és hatályba lépése között közel egy év telt, ezalatt pedig több törvény is módosította a normaszöveget, ami érintette a Btk. szerinti katona fogalmát is. A 2012 decemberében hatályba lépett módosító törvény[50] ismételten beemelte a NAV hivatásos állományú tagjait a katona fogalmába,[51] nem a Kormány által beterjesztett törvényjavaslat keretében lett a jogszabály része, hanem képviselői módosító indítvány elfogadása útján, így ezzel kapcsolatban a törvényhozás előtt érdemi vita vagy indokolás nem is hangzott el. A módosító rendelkezés alkalmazására azonban nem került sor, mivel a Btk. 2013. július 1-jei hatálybalépéséig ez a szövegrész ismételten kikerült a jogszabályból. E módosító törvény indokolása azonban már részletesebben kifejtette, hogy a beosztotti állomány nem csak hivatásos állományú tagokból, hanem kormánytisztviselőkből is áll, akikre nem vonatkoznak a fegyveres szervek tagjait szabályozó ágazati törvények, ezáltal ezek a személyek nem is tudnak elkövetni katonai bűncselekményeket, így a szigorú függelmi viszonyok védelmét szolgáló törvényi rendelkezések nem lennének következetesen alkalmazhatóak.[52] A jogi anomáliát fokozta, hogy a 2012. április 15-én hatályba lépő új szabálysértési törvény[53] – önállóan definiálva a törvény alkalmazásában a katona fogalmát – tartalmazta a NAV hivatásos állományú tagjait, ezáltal egészen a jogszabály 2013. január 1-jén hatályba lépő módosításáig[54] a Btk. és a szabálysértési törvény által használt katonafogalom elvált egymástól.

A bonyolult jogalkotási folyamat eredménye azonban kétséget kizáróan az lett, hogy sem a büntetőjogban, sem – egy rövid időszakot leszámítva – a szabálysértési jogban a NAV személyi állománya – vagy annak egy része – nem minősül katonának. Ez a helyzet azóta sem változott, a NAV állományának egy része csak a kizárólagos ügyészségi nyomozás körében került szabályozásra és így a – ma már katonai büntetőeljárásban is résztvevő – nyomozó ügyészségek „látókörébe". Az alkalmazási nehézség fő indoka az – amit a jogalkotó is részletezett a módosító törvényben -, hogy a NAV személyi állományának egy része hivatásos, másik része azonban kormánytisztviselő; különösen érdekes kérdés ez akkor, amikor a vezető-beosztott viszonyában merül ez fel, és így például egy elöljárói bűncselekmény alkalmazása válna lehetetlenné.[55] Ennek ellenére azonban a pénzügyőrök által ellátott feladat, a NAV személyi állományának ezen részére vonatkozó függelmi viszonyok és szervezeti kultúra, valamint a rendvédelmi tevékenység[56] lehetővé és indokolttá tenné, hogy a NAV pénzügyőri állomány ne csak a kizárólagos ügyészségi nyomozás körébe, hanem a katona büntető anyagi jogi fogalmába is tartozzon bele, ezáltal megnyílna az út, hogy ezen személyek által elkövetett bűncselekmény egy része esetében katonai büntetőeljárás legyen lefolytatható – ugyanis jelenleg a NAV egyébként rendvédelmi feladatokat (pl. bűnmegelőzés, bűnüldözés, vám- és jövedéki ellenőrzés, végrehajtás) ellátó pénzügyőrei szolgálati rendet és fegyelmet sértő katonai bűncselekményekért nem felelnek, pedig a feladatellátás specialitása ezt indokolná.[57] Az egyes jogalkalmazása nehézségekre pedig nem a büntető anyagi jognak, hanem a NAV személyi állományát szabályozó ágazati jogszabályoknak szükséges megoldást találnia – az ugyanis az egyéb honvédelmi és rendvédelmi szerveknél is fellelhető, hogy a Btk. szerint katonának minősülő személyek mellett egyéb – „civil" – személyek is dolgoznak. Az a gyakorlat megtartandó azonban, hogy a hivatásos állományon kívüli – „civil" – személyek ne kerüljenek katonai büntetőjogi szabályozás alá, amely gyakorlatot a Btk. is követ.[58]

2. A katonai és nyomozó ügyészségek

Az Alaptörvény és a korábbi Alkotmány rendelkezése szerint is az ügyészség törvényben meghatározott jogokat gyakorol a nyomozással összefüggésben, képviseli a közvádat a bírósági eljárásban,[59] mint az állam büntetőigényének kizárólagos érvényesítője. A következőkben a katonai büntetőeljárásban, valamint a kizárólagos ügyészségi nyomozásban releváns szervek kerülnek megtárgyalásra. Az ügyészségi szervezetre vonatkozó alapvető szabályokat a régi Ütv. és az Ütv.-n túl legfőbb ügyész utasítások szabályozták, amelyek összefoglalását az alábbi táblázat tartalmazza:

45 A régi Hszt., valamint a Hszt. 2020. december 31. napjáig hatályos rendelkezései szerint a NAV rendvédelmi szervnek is minősült.

46 Erdős Ákos – Szabó Andrea: A pénzügyőr, a katona büntetőjogi fogalmán kívül. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle* 2019/1. 7–12.

47 A Kormány által társadalmi egyeztetésre bocsátott tervezet, annak indokolása, hatásvizsgálata és egyéb dokumentumai az alábbi linken érhetőek el: https://2010-2014.kormany.hu/download/4/2e/80000/Btk.zip#!DocumentBrowse

48 Magyar Közlöny 2012/92. szám.

49 Farkas (2012b) 36.

50 2012. évi CCXXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról 318. §.

51 Erdős–Szabó (2019) 19–20.

52 2013. évi LXXVIII. törvény az egyes büntető tárgyú törvények módosításáról 19. § és ahhoz fűzött részletes indokolás

53 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 28. § (1) bekezdés.

54 2012. évi CLXXV. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény módosításáról 36. §.

55 Erdős–Szabó (2019) 29-30.

56 NAV tv. 35. §.

57 Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*. Pécs, AndAnn, 2010. 144.

58 Korda György (1988): *A katonai és a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények*. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1988. 10.

59 Alaptörvény 29. cikk (2) bekezdés a) pont; Alkotmány 51. § (2) bekezdés.

Szabályozási kör	Legfőbb ügyészi utasítások
ügyészség szervezete és működése	– 6/1994. (ÜK. 7.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 1994-es SZMSZ) – 3/2001. (ÜK. 5.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 2001-es SZMSZ) – 25/2003. (ÜK. 12.) LÜ utasítás (a továbbiakba: 2003-as SZMSZ) – 12/2012. (VI. 8.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 2012-es SZMSZ)
ügyészségek illetékességi területe	– 4/1997. (ÜK. 10.) LÜ utasítás – 8/2003. (ÜK. 6.) LÜ utasítás – 2/2006. (ÜK. 1.) LÜ utasítás – 21/2011. (XII. 20.) LÜ utasítás
ügyészségi nyomozás, nyomozó ügyészségek	– 4/1990. Legf. Ü. utasítás – 1/1991. Legf. Ü. utasítás – 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás – 10/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás – 5/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás – 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás – 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás – 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás – 12/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás (a továbbiakban: Nyom. Ut.)

2. táblázat: Az ügyészségi szervezetre irányadó legfőbb ügyészi utasítások a rendszerváltástól napjainkig (saját szerkesztés)

A rendszerváltástól kezdve az ügyészségi szervezet alapvetően négy részre tagozódott: a Legfőbb Ügyészség, élén a legfőbb ügyésszel, aki a teljes szervezet irányítását végzi (többek között ő nevezi ki az ügyészeket is), a fellebbviteli (fő)ügyészségek,[60] főügyészségek és helyi – 2012. január 1. napjától járási – ügyészségek (a továbbiakban: civil ügyészség), a nyomozó ügyészségek, valamint a katonai ügyészi szervezet (Katonai Főügyészség, területi katonai ügyészségek). A következőkben a tanulmány szempontjából releváns utóbbi kettő típus kerül bemutatásra.

Az elkülönült katonai ügyészségi szervezet 2011. december 31-ig működött. A két-, majd háromszintű[61] hierarchia élén a Katonai Főügyészség állt, amely a Legfőbb Ügyészség szervezetén belül látta el feladatait, élén a katonai főügyésszel, aki a legfőbb ügyész egyik helyettese is volt.[62] Fennállása alatt öt központtal működött: Budapest, Debrecen, Győr, Kaposvár, Szeged – területi beosztása a rendszerváltástól kezdve nem változott..[63]

A regionális illetékességgel működő területi katonai ügyészségek élén vezető ügyész állt, aki a katonai büntetőeljárásban megyei főügyészi jogkörében járt el.[64] Ezen kívül a Katonai Fellebbviteli Ügyészség, illetve a Katonai Főügyészség országos illetékességgel látta el feladatát.[65] A katonai ügyészségeken szolgáló katonai ügyészt az különböztette meg – és különbözteti meg a mai napig – a „civil" ügyészektől, hogy kinevezésének feltétele volt – az általános kritériumok mellett –, hogy a Magyar Honvédség hivatásos állományú tisztje kellett és kell, hogy legyen, ugyanez a szabály vonatkozott mindig is a katonai ügyészségi fogalmazókra és az alügyészekre is. [66]

Az ügyészség – jelenleg hatályos szabályok szerint – négy esetben végez nyomozást:

– az ügyészség kizárólagos nyomozását megalapozó bűncselekmények miatt indult ügyben,
– az olyan ügyben, amelyben az országos illetékességgel eljáró nyomozó hatóság vezetőjével szemben kizárási ok merült fel,
– katonai büntetőeljárásra tartozó ügyben, valamint
– abban az ügyben, amelynek nyomozását az ügyészség a nyomozó hatóságtól magához vonta.[67]

A fentiek közül a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyben történő nyomozásról a következőkben szó lesz, az utolsó esetben pedig a nyomozást az általános hatáskörű ügyészi szervezet végzi, ebben a tekintetben az nem képezi a tanulmány tárgyát. Az első két nyomozási esetkör tartozott hagyományosan a nyomozó hivatalok, majd nyomozó ügyészségek hatáskörébe. Az alábbiakban ennek szervezete és működése, eljárásban játszott szerepe kerül kifejtésre.

A rendszerváltást követően a főügyészségek szervezeti egységeiként ügyészségi nyomozó hivatalok (a továbbiakban: ÜNYH) működtek, amelyek élén csoportvezető ügyész (a Fővárosi Ügyészségi Nyomozó Hivatal élén osztályvezető ügyész) állt. 2001. június 1. napjától a nyomozó hivatalok központi szerve a Központi Ügyészségi Nyomozó Hivatal (a továbbiakban: KÜNYH) volt, amely a Fővárosi Főügyészség szervezeti egysége lett, élén a hivatalt vezető főügyészhelyettessel.[68] Az ÜNYH-k működését az adott főügyészséget vezető főügyész irányította és ellenőrizte, valamint gyakorolta a felügyeletet az ügyészségi nyomozás felett (a KÜNYH-nál az első esetben a fővárosi főügyész, utóbbi esetben pedig a legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti Főosztálya látta el ezt a feladatot). Az ÜNYH-kban a nyomozást az ügyészek, ügyészségi nyomozók végezték, illetve ezzel az ügyészségi titkár és fogalmazó is megbízható volt – azzal a kivétellel, hogy a KÜNYH esetében a nyomozást csak ügyész végezhette, aki

60 A fellebbviteli főügyészségeket – a katonai ügyészi szervezetben a Katonai Fellebbviteli Ügyészséget – a jogalkotó az ítélőtáblák létrehozására irányuló jogalkotási folyamatban hozta létre, hogy ezen bíróságokkal azonos szintű ügyészi szervezet tudja ellátni a vád képviseletét. A jogalkotó bár 1997-ben rendelkezett az ítélőtáblák létrehozásáról, annak tényleges létrehozásáig (2003-ig) eltérő lépései voltak, ezért a normaszövegben 2000. január 1-jétől csak a „Fellebbviteli Főügyészség" kategória szerepel, amely annak a rendelkezésnek felelt meg, hogy az egész országban egy, egységes Országos Ítélőtábla fog működni. A jogalkotó változtatott ezen az elképzelésen, és ennek mentén a régi Ütv. 2002. augusztus 16. napján hatályba lépett módosításával visszaállította a „fellebbviteli főügyészségek" elnevezést. [1997. évi LXX. törvény 4. §; 1999 évi CX. törvény 162. § (2) bekezdés; 2002. évi XXII. törvény 8. § (4) bekezdés].

61 Lásd a 41. lábjegyzetet.

62 Régi Ütv. 20. § (4) bekezdés.

63 Az egyes ügyészi szervek felsorolását a rendszerváltástól kezdve a régi Ütv. alapján a legfőbb ügyész előterjesztésére a köztársasági elnök állapította meg, majd a törvény 2006. január 12. napjától hatályos módosításában ez a jogkör visszakerült a régi Ütv.-be, helyi ügyészségek esetén pedig a legfőbb ügyész utasításadási jogkörébe. A köztársasági elnök ügyészi szerveket felsoroló hatásköre alkotmányos garanciaként volt értékelhető, azonban egyben alkotmányellenes rendelkezés is volt, mivel a köztársasági elnöknek normatív aktus kibocsátására főszabály szerint nincsen jogköre. [régi Ütv. 19. §; 143/1997. (IX. 30.) KE határozat; 2006. évi VII. törvény 2. § és ahhoz fűzött részletes indokolás].

64 Régi Ütv. 21. § (1) bekezdés; 1994-es SZMSZ 40–42/A. §§.

65 8/2003. (ÜK. 6.) LÜ utasítás

66 1994. évi LXXX. törvény az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről 14. § (1) bekezdés, 79. § (1) bekezdés; 2011. évi CLXIV. törvény 14. § (1) bekezdés, 109. § (1) bekezdés. Az alügyészi tisztség 2012. január 1-jén a 2011. évi CLXIV. törvény hatálybalépésével jött létre, e feltétel értelemszerűen ekkortól alkalmazandó.

67 A második esetkör csak 2003. július 1. napjától hatályos utasításban került szabályozásra. [10/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 1. § (1) bekezdés; 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 6. § (1)-(2) bekezdés; 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 48. §; Nyom. Ut. 2. § (2) bekezdés].

68 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás.

– 2003. július 1. napjától – ügyészségi titkárt, majd alügyészt is megbízhatott egyes eljárási cselekmények teljesítésével.[69] Az ÜNYH-k egészen az első években regionális szinten látták el feladataikat (a katonai ügyészségekkel megegyező központokban), 1996. január 1-jétől azonban a legfőbb ügyész utasításban minden megyében létrehozta a főügyészségek szervezeti egységeiként működő ÜNYH-kat.[70] Az ÜNYH-k végezték a fentiekben felsorolt ügyészi nyomozási hatáskörbe tartozó ügyekben a nyomozást, ezek közül pedig a kiemelt esetkörökben a KÜNYH végezte a nyomozást (utóbbi létrejötte előtt ezt a kiemelt hatáskört a Fővárosi Ügyészségi Nyomozó Hivatal látta el).[71]

A jogalkotó 2006-ban módosította az Ütv.-t azzal a szándékkal, hogy egy, az általános hatáskörű szervezeten kívüli rendszer állítson fel. Ezek voltak a 2006. február 1-jén létrehozott nyomozó ügyészségek, élükön a Központi Nyomozó Főügyészséggel (a továbbiakban: KNYFÜ).[72] A helyi ügyészségek szintjén, de továbbra is fővárosi és megyei illetékességgel létrehozott nyomozó ügyészségek élére vezető ügyész került.[73] A jogalkotó e szervezetet továbbfejlesztve 2012. január 1. napjával megszüntette az önálló katonai ügyészségeket, feladataikat – így a katonai büntetőeljárásban a katonai ügyészi feladatokat – a KNYFÜ és annak osztályai vették át,[74] egyéb hatásköri változások nélkül.[75] A nyomozó ügyészségek ekkortól járási szintű ügyészségeknek minősültek,[76] és 2015. november 1-jén ismételt átszervezéssel egyesültek a megyeszékhely város járási ügyészségével, létrehozva ezzel a „járási és nyomozó ügyészség”-eket.[77] A nyomozást végző ügyészségi szervezet ezáltal tehát megduplázódott, míg egyes hatásköröket – így a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyek egészét – a KNYFÜ kapott meg, addig ezzel párhuzamosan továbbra is léteztek a nyomozó ügyészségek, amelyek a maradékelv alapján látták el a hatáskörükbe tartozó feladatokat. Ez a párhuzamosságokat tartalmazó rendszer azt eredményezte, hogy például egy (Btk. szerinti katonának minősülő) rendőr ügyében a bűncselekmény elkövetésétől, illetve a rendőr tettesi vagy sértetti minőségétől függően három nyomozást végző hatóság eljárásának lehetősége merült fel.[78]

A rendszerben található párhuzamosságok feloldásaként 2019. február 1. napjával az ügyészi szervezet ismételten átszervezésre került. A nyomozó ügyészségek kiváltak a nyomozásért felelős járási ügyészségből és a KNYFÜ alá kerültek, egyesülve az addig egyes hatásköröket – így a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyeket is – ellátó KNYFÜ regionális osztályokkal. A katonai ügyészség utódszervezete és a kizárólagos ügyészségi nyomozást végző ügyészi szervezet ismételten egy szervben egyesült, az addig különböző nyomozó ügyészségeken folyamatban lévő ügyeket a regionális nyomozó ügyészségek vették át.[79] A nyomozó ügyészségek a korábbi katonai ügyészségek mintájára ismételten regionális illetékességgel látják el feladataikat.[80] Megalakulásuk óta egy alkalommal kerültek szervezeti értelemben módosításra, amikor is a Fővárosi Nyomozó Ügyészség kivált a Budapesti Nyomozó Ügyészségből a fővárosra kiterjedően történő feladatellátással, ezzel a nyomozó ügyészségek száma ötről hatra nőtt.[81] A nyomozó ügyészség szervezetének jelenleg hatályos rendjét az alábbi ábra szemlélteti:

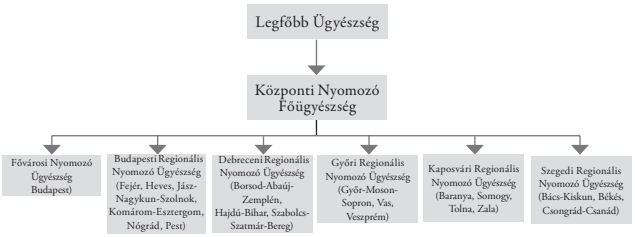

1. ábra: A nyomozó ügyészségek szervezete (saját szerkesztés)[82]

Összefoglalva tehát a katonai ügyészségek szervezete és működése a rendszerváltástól kezdve egészen azok megszűnéséig – 2012-ig – kiszámítható volt, a nyomozó ügyészségek rendszere az évek alatt több alkalommal módosításra került – a nyomozó hivatalokból lett nyomozó ügyészségek látták el a feladataikat az egyes, ügyészségi nyomozást érintő hatáskörök tekintetében. A katonai ügyészségek megszüntetésével azonban nem történt meg annak nyomozó ügyészségi szervezettel történő összehangolása, a két szervezet elkülönülten fejlődött – a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyekért felelős KNYFÜ és annak regionális osztályai, valamint a (járási és) nyomozó ügyészségek saját hatáskörrel működtek. Ez a kettősség 2019. február 1-jével, a regionális nyomozó ügyészségek felállításával ért véget, amely azonban a katonai büntetőeljárások tekintetében további kérdést vet fel.

3. A regionális nyomozó ügyészség hatáskörének felülvizsgálata

Az előző pontban foglaltak szerint megállapítható, hogy a korábban eltérő szervezetrendszerben működő katonai és nyomozó ügyészségek (hivatalok) 2019. február 1-jétől egy szerven

69 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 2. § (2) bekezdés, 4. §; 3/2001. (ÜK. 5.) LÜ utasítás 32. § (1) bekezdés; 5/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 1. §, 2. § (2) bekezdés; 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 3. § (1) bekezdés; 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 54. §.

70 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 1. § (1) bekezdés.

71 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás 1. § (2) bekezdés; 5/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 6. §; 6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás 5. §; 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 49-50. §§.

72 2006. évi VII. törvény 1. § és ahhoz fűzött részletes indokolás; 3/2006. (ÜK. 1.) LÜ utasítás.

73 2003-as SZMSZ 56/A. §.

74 A jogalkotó azt a megoldást alkalmazta, hogy az Ütv. megalkotásával az ügyész szervek felsorolásából kihagyta a katonai ügyészségeket, és egy látszólag egységes ügyészségi szervezetet vázolt fel. Az ügyészségi SZMSZ-ek határoztak továbbra is a nyomozó ügyészségek fennállásáról és hatáskörbővüléséről. [Ütv. 8. § és törvényhez fűzött Általános Indokolás].

75 Külön érdekes jogalkotási adalék, hogy az Ütv. 2012. január 1. napján lépett hatályba, ezzel közel egy időben a legfőbb ügyész az ügyészségi nyomozást szabályozó 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 48-55. § szakaszaiban rendelkezett is a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyek nyomozó ügyészségi hatáskörbe kerüléséről, azonban csak a 2012-es SZMSZ-ből csak 2012. július 1. napjától került ki a katonai ügyészi szervezet, addig a korábbi, 2003-as SZMSZ – elviekben – szabályozta ezek működését.

76 2012-es SZMSZ 43. § (2) bekezdés.

77 Ez alól két kivétel volt, Budapesten megmaradt a Budapesti, Pesten pedig a Pestvidéki Nyomozó Ügyészség. [13/2015. (X. 21.) LÜ utasítás].

78 Fantoly Zsanett: A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak egyes büntetőeljárási kérdései. *Magyar Rendészet* 2015/3. 150–151.

79 23/2018. (XI. 30.) LÜ utasítás 19. §.

80 23/2018. (XI. 30.) LÜ utasítás 1. §, Melléklet.

81 13/2023. (IX. 22.) LÜ utasítás 1. §.

82 21/2011. (XII. 20.) LÜ utasítás 4. § (4) bekezdés.

belül látják el feladataikat. A Nyom. Ut. rendelkezései szerint az ügyészségi nyomozást a nyomozást végző ügyészség végzi, amely lehet

- az ügy elbírálására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság mellett működő ügyészség (általános feladatkörű ügyészség), illetve
- az ügyészségi nyomozásért felelős ügyészség (KNYFÜ és alárendelt nyomozó ügyészségek).[83]

A tanulmány vizsgálata szempontjából releváns második esetkörben megosztott hatáskörben működnek a KNYFÜ és a regionális nyomozó ügyészségek (a továbbiakban együtt: nyomozó ügyészségek),[84] amelyek a nyomozás során már nemcsak ügyész, alügyész, hanem ügyészségi fogalmazó és ügyészségi megbízott közreműködésével is végezhetnek eljárási cselekményeket.[85] A nyomozó ügyészségek az alábbi ügyekben felelősek a nyomozásért:

- kizárólagos ügyészségi nyomozást megalapozó bűncselekmények miatt indult ügyben,
- katonai büntetőeljárásra tartozó ügyben,
- olyan ügyben, amelyben az országos illetékességgel eljáró nyomozó hatóság vezetőjével szemben kizárási ok merült fel.[86]

A kizárólagos ügyészségi nyomozásra és a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyekben a KNYFÜ csak a kiemelt ügyekben végzi a nyomozást kizárólagos illetékességgel, a Btk. szerinti katonák esetében is csak a vezető beosztású személyekkel összefüggésben (elkövetői vagy sértetti minőségtől függetlenül). Minden más esetben – maradékelv alapján – a regionális nyomozó ügyészségek járnak el.[87] Kérdésként merül fel, hogy a kizárólagos ügyészségi nyomozás (Be. 30. §) és a katonai büntetőeljárás hatálya, illetve annak keretében történő ügyészségi nyomozás (Be. 696. §, 700. §) esetében a jogalkotó hogyan végezte el a szétválasztást, illetve a jelenlegi ügyészségi szervezettel összefüggésben indokolt-e a büntetőeljárási rendelkezések felülvizsgálata.

A Be. jelenleg hatályos szabályai szerint tehát mindkét esetben – ide nem értve a KNYFÜ hatáskörébe tartozó ügyeket – a regionális nyomozó ügyészségek látják el az ügyészségi feladatokat. Az ügyészségi nyomozást katonai büntetőeljárásban főszabály szerint az állományilletékes parancsnok végzi, csak egyes esetekben tartozik ez az ügyészség hatáskörébe:

- katona által elkövetett
  - katonai bűntett,
  - katonai vétség, ha azzal kapcsolatban más bűncselekményt is elkövetett vagy több terhelt esetén az elkülönítés nem lehetséges,
  - nem katonai bűncselekmény miatt,
- vezető beosztású, Btk. szerint katonának minősülő személyek (pl. Honvéd Vezérkar főnöke és helyettese, Országgyűlési őrség parancsnoka és helyettesei, bv-szervezet országos parancsnoka),
- szövetséges fegyveres erő tagja által magyar joghatóság alatt elkövetett bűncselekmény,
- ha a parancsnok tekintetében kizáró ok áll fenn,
- ha a katona szolgálati viszonya időközben megszűnt.[88]

A Be. ezen rendelkezésének első pontja a „katona által" történő elkövetést határolja le, azonban sem a Be. értelmező, sem egyéb rendelkezései között nem található definíció a katona fogalmára, és a Be. nem használja egységesen a katona büntető anyagi jogi meghatározását, ahogyan ez a katonai büntetőeljárás hatálya, illetve a kizárólagos ügyészségi nyomozás körében bemutatásra került. Ezzel összefüggésben tehát jogértelmezési kérdés, hogy a katona fogalmát hogyan alkalmazza a nyomozó hatóság, ügyészség, illetve a bíróság. Így például a rendőr által elkövetett nem katonai és nem is szolgálattal összefüggésben elkövetett bűncselekmények nem tartoznak katonai büntetőeljárásra, ezért az általános feladatkörrel rendelkező ügyészségnek kellene eljárnia az általános eljárásrend szerint. Azonban a nyomozó ügyészség eljárását kétféle rendelkezés is megalapozza: egyrészről a kizárólagos ügyészségi nyomozás szabályai, amelyek a nem katonai büntetőeljárásra tartozó bűncselekményeket is ebbe a körbe sorolják – erre tekintettel a nyomozás „visszasorolódik" a nyomozó ügyészséghez. Másrészről, amennyiben a Be. 700. § szerint a „katona által" elkövetést nemcsak a honvédekre alkalmazzuk, akkor ezen az alapon is helye van a nyomozó ügyészség eljárásának, mégpedig a katonai büntetőeljárás szabályai szerint. Ez a probléma a jogalkotó által mindmáig nem került feloldásra, ebben a tekintetben is indokolt lenne a Btk. szerinti katonafogalomra történő visszautalás a büntetőeljárási kódexben, ezzel biztosítva, hogy a törvényi rendelkezés megfeleljen a címzetti kör számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalom követelményének,[89] illetve ne legyen széttartó a szabályozás a büntető anyagi jogi és a büntető eljárásjogi kódexben. Másik megoldás pedig a katonai büntetőeljárás hatályának kiterjesztése lenne az alábbiak szerint.

A katonai büntetőeljárás hatálya, az azon belüli ügyészségi nyomozás és a kizárólagos ügyészségi nyomozás tekintetében történő szétválasztást a Btk. szerinti katonákkal összefüggésben az alábbi táblázat mutatja be:

83 Nyom. Ut. 2. § (1) bekezdés.

84 A Nyom. Ut. „nyomozó ügyészség" alatt csak a regionális nyomozó ügyészségeket érti, a tanulmány a szóhasználat egyszerűsítése érdekében ezt a KNYFÜ és alárendelt ügyészségeire érti, amennyiben pedig csak az alárendelt ügyészségekre vonatkozóan tesz megállapítást, ott a „regionális nyomozó ügyészség" kategóriát használja.

85 Nyom. Ut. 3. §.

86 Nyom. Ut. 2. § (2) bekezdés, utolsó esetkör: Be. 32. § (6) bekezdés.

87 Nyom. Ut. 8–9. §§.

88 Be. 700. § (2) bekezdés.

89 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról 2. § (1) bekezdés.

személyi kör	katonai büntetőeljárás (Be. 696. §)	ügyészségi nyomozás katonai büntetőeljárásban (Be. 700. §)	kizárólagos ügyészségi nyomozás (Be. 30. §)
honvéd	• bármely bűncselekmény	• katonai bűntett • katonai vétségek egyes esetei • nem katonai bűncselekmény	-
rendőr	• tényleges szolgálati viszony tartalma alatt elkövetett katonai bűncselekmény • szolgálati helye, illetve azzal összefüggésben elkövetett bűncselekmény		• nem katonai büntetőeljárásra tartozó bűncselekmény • ellene elkövetett emberölés, emberrablás, hivatalos személy elleni erőszak, rablás egyes esetei
országgyűlési őr			
bv-szervezet tagja			• nem katonai büntetőeljárásra tartozó bűncselekmény
hivatásos katasztrófavédelmi szerv tagja			
polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tagja			
NAV pénzügyőr	-	-	• bármely bűncselekmény • ellene elkövetett emberölés, emberrablás, hivatalos személy elleni erőszak, rablás egyes esetei

3. táblázat: a Btk. szerinti katonák és a NAV pénzügyőrök által elkövetett bűncselekmények elbírálási rendje (saját szerkesztés)

Látható tehát, hogy az elmúlt évtizedek jogalkotási folyamatainak köszönhetően egy rendkívül differenciált eljárásrend alakult ki. A közös jellemző az, hogy mindegyik esetben a nyomozó ügyészségek járnak el, tehát ugyanannak szervnek – sokszor ugyanannak az ügyésznek – az egyes ügyekben eltérő jogcímeken kell nyomoznia, illetve a büntetőeljárás során a vádat képviselnie. Hautzinger Zoltán szerint nemcsak a honvédek, hanem a Btk. szerint katonának minősülő más személyek esetében sem megengedhető, hogy a szolgálatban olyan személy vegyen részt, akivel szemben büntetőeljárás folyik, az állományilletékes parancsnoknak minél hamarabb lehetőséget kell adni arra, hogy az alárendelt szolgálati viszonyát illetően állást tudjon foglalni.[90] Ezért véleményem szerint indokolt lenne annak bevezetése, hogy a Btk. szerint katonának minősülő személyek esetében a jelenleg kizárólagos ügyészségi nyomozás hatálya alá tartozó esetkörök katonai büntetőeljárásban kerüljenek elbírálásra. Ezt indokolja, hogy mindkét esetben a jelenlegi szervezeti keretek között ugyanazon ügyészség (a regionális nyomozó ügyészség) látja el az ügyészségi feladatokat, egyes esetkörökben pedig nyomoz. Másrészről megszüntethető lennének a fentiek szerint bemutatott párhuzamosságok és kiegészítő jelleg a katonai büntetőeljárásban történő ügyészségi nyomozás és a kizárólagos ügyészségi nyomozás között, ezzel is letisztult képet és eljárásrendet adva a katonai, illetve nyomozó ügyészek kezébe.

A katonai büntetőeljárás hatályának kiterjesztését indokolja[91] – ahogyan a fentiekben kifejtésre került – a Btk. szerint katonának minősülő személyek szervezetében, személyzetében és feladatköreiben fellelhető hasonlóság is. Fontos leszögezni, hogy nem önmagában ez alapozza ezen módosítást, hanem az ebből következő, a katonai bűncselekmények által is védett jogi tárgy, a szolgálati rend és fegyelem minél teljesebb körű fenntartása – az elkövetői kör ugyanis az esetek többségében maga is intézkedésre jogosult, a fokozott felelősség pedig szigorúbb magatartási követelményeket kell, hogy támasszon.[92] Az „egyenruhás" szerveknél az általánoshoz képest jelentősebb érdek fűződik arra vonatkozóan, hogy a katona büntetőjogi felelősségre vonása, illetve ügyének elbírálása minél hamarabb megtörténjen, az állományilletékes parancsnok minél hamarabb tudjon dönteni az alárendeltjeinek sorsáról – erre pedig a katonák cselekményeinek elbírálására szolgáló külön eljárás, a katonai büntetőeljárás jogosult és alkalmas.

Mindezek alapján tehát a jelenleg hatályos eljárásrend módosítása indokolt az alábbiak szerint:

1. A Btk. szerint katonának minősülő személyekre vonatkozó kizárólagos ügyészségi nyomozási hatáskörök kerüljenek katonai büntetőeljárás hatálya alá, ezáltal a kizárólagos ügyészségi nyomozásban csak olyan, Btk. szerint katonának nem minősülő személyek, illetve egyéb tényállások maradnának, amelyek kiemelt jelentőségüknél fogva indokolják az általános eljárásrendben az ügyészségi nyomozást. A katonának minősülő személyek esetében azonban katonai büntetőeljárásnak lenne helye, ezáltal a jelenlegi, nyomozó ügyészségi szervezetben nem kerülne elkülönítésre a jelenleg két típusú nyomozási jogcím.
2. A katona Btk. szerinti fogalmának bevezetése a büntetőeljárási kódexbe a katonai büntetőeljárás hatályának, kifejezetten azon belül az ügyészségi nyomozásnak lehatárolása során, ezzel megteremtve a büntető anyagi és eljárásjogi kodifikáció összehangolását.

V. Következtetések

Jelen tanulmány fő fókuszában a katonai büntetőeljárás hatályának vizsgálata állt, a rendszerváltástól napjainkig végig követte a katona büntető anyagi jogi fogalmának alakulását, illetve a katonai büntetőeljárás szabályozásának változásait. A katonai ügyészségek és a nyomozó ügyészségek szervezetrendszerének, feladat- és hatáskörének vizsgálatával a tanulmány átfogó elemzést készített a büntető anyagi és eljárásjogi rendelkezésekről, azok alakulásáról és esetleges összeütközéséről. Megállapításra került, hogy a katonai büntető anyagi és eljá-

90 Hautzinger (2008b) 485.; Hautzinger (2010) 146.

91 A katonákra vonatkozóan a katonai büntetőeljárás hatályának kiterjesztésére vonatkozó igényhez lásd: Fejes Erik: *Emlékkötet Dr. Kovács Tamás (1940–2020) altábornagy legfőbb ügyész tiszteletére.* Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2023. 165.

92 Hautzinger (2008b) 481.; Hautzinger (2009) 45.

rásjogi szabályozásban időről időre eltérések voltak kitapinthatóak, amelynek katonai, illetve nyomozó ügyészségi szervezetrendszerrel történő összehangolását a jogalkotó teljes mértékben nem végezte el.

A katona fogalma a rendszerváltást követően a büntető anyagi jogi kódexekben fokozatosan kiszélesítésre került, a honvéd, illetve a rendőrség és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagján kívül 1996-tól a bv-szervezet, 2013-tól pedig az Országgyűlési Őrség, illetve a hivatásos katasztrófavédelmi szerv hivatásos állományú tagja került e fogalom alá. A NAV pénzügyőreivel kapcsolatban a tanulmány vizsgálatot végzett arra vonatkozóan, hogyan alakult ennek a személyi körnek és a büntető anyagi jogi, illetve eljárásjogi szabályozásnak alakulása. Megállapításra került, hogy a jogalkotói szándék megjelent arra vonatkozóan, hogy a NAV pénzügyőrei is bekerüljenek a katonai büntető anyagi jogi szabályozásba, azonban ezen rendelkezések végül sosem léptek hatályba arra hivatkozással, hogy a NAV összetett személyi állományára vonatkozóan az egyes katonai bűncselekmények miatt történő felelősségre vonás sok esetben nem lenne végrehajtható. Ennek ellenére a tanulmány azon *de lege ferenda* javaslatot adja, hogy a katona Btk. szerinti fogalmába kerüljenek be a NAV pénzügyőrei, és az ezzel kapcsolatos jogalkalmazási dilemmák feloldására a szerv személyi állományát szabályozó ágazati jogszabályban [pl. a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvényben (a továbbiakban: NAV tv.)] kell a jogalkotónak megoldást találnia, illetve módosítást eszközölnie – ahogyan ez az egyéb szervekél (pl. rendőrség, bv-szervezet) szintén fellelhető.

A tanulmány végig követte a katonai büntetőeljárás hatályának, illetve a katonai és a nyomozó ügyészi szervezet alakulását a rendszerváltástól napjainkig. Megállapítást nyert, hogy a katonai büntetőeljárási kódex nem mindig alkalmazta a Btk. szerinti fogalmat, hanem annak folyamatos bővítését néhány éves késésekkel „lekövetve" ültetette át ugyanazon szabályozási környezetet részben a katonai büntetőeljárás mint külön eljárás, részben a kizárólagos ügyészségi nyomozás rendelkezései közé (megjegyzendő, hogy a Be. hatálybalépését megelőzően az 1973-as Be. és az 1998-as Be. használt utaló rendelkezést a Btk. szerinti katonafogalomra, de azt sem teljes körben). Az ugyanazon személyi hatályra vonatkozó, de párhuzamos szabályozás azt a veszélyt hordozza magában, hogy az esetleges szervezeti változásokkal és anyagi jogi jogszabálymódosításokkal összhangban a büntetőeljárási kódex elavulttá válik, és az egyes módosítások folyamatos átültetésére van szükség, amely az átmeneti időszakban, illetve később is zavarokat okozhat. Ennek mentén a tanulmány indokoltnak tartja a Btk. szerinti katonafogalom és a Be. katonai büntetőeljárásra vonatkozó rendelkezéseinek összehangolását.

A tanulmány ezentúl végig követte a katonai, illetve a nyomozó ügyészi szervezet alakulását a rendszerváltástól napjainkig. Megállapítást nyert, hogy a katonai ügyészségek és a nyomozó ügyészségek a rendszerváltást követő évtizedekben eltérő szervezeti keretek között fejlődtek ki, előbbi 2012-es megszüntetése azonban nem vonta magával a nyomozó ügyészi szervezet egységesítését: a katonai büntetőeljárásra tartozó ügyekben a KNYFÜ és annak regionális osztályai jártak el, míg a kizárólagos ügyészségi nyomozást az elkülönült nyomozó (2015-től járási és nyomozó, illetve nyomozó) ügyészségek végezték. Ezen párhuzamos szervezeti keret került 2019. február 1-jével egységesítésre, a nyomozó ügyészségek és a KNYFÜ regionális osztályai a továbbiakban egy szervként, a KNYFÜ-nek alárendelt regionális nyomozó ügyészségekként folytatták a feladat- és hatáskörök gyakorlását. Ez az összevonás azonban a katonai büntetőeljárási szabályozásban vet fel igényt arra vonatkozóan, hogy az egyébként is ugyanazon szerv által végzett kizárólagos ügyészségi nyomozás (Be. 30. §), illetve a katonai büntetőeljárásban történő nyomozás (Be. 700. §) egységesítésre kerüljön. A katonai büntetőeljárás alá tartozó elkövetői kör tekintetében ugyanis fokozott érdek fűződik a büntetőeljárás minél hamarabb történő lefolytatásához, illetve ahhoz, hogy az állományilletékes parancsnok a lehető legkorábbi időpontban tudjon dönteni az alárendelt szolgálati viszonya felől. Ennek érdekében a Btk. szerinti katonafogalommal történő összehangoláson túl a tanulmány indokoltnak tartja, hogy a Btk. szerint katonának minősülő személyekre vonatkozóan a kizárólagos ügyészségi nyomozás kategóriájába tartozó ügyek kerüljenek katonai büntetőeljárás hatálya alá. Ezzel az eljárásrenddel megnyílik a lehetőség arra vonatkozóan, hogy a Btk. szerint katonának minősülő személyek büntetőjogi felelősségre vonása egységesebb és lényegesen letisztultabb eljárásrendben történjen meg, hozzájárulva ezzel a büntetőeljárások gyorsításához, illetve a nyomozó ügyészségek eljárásainak egyszerűsítéséhez.

A katonai büntetőjog legvégső célja a szolgálati rend és fegyelem érvényesülése, megsértése esetén pedig a minél gyorsabb felelősségre vonás. A honvédelmi és rendvédelmi szervek állományával szemben alkalmazott speciális szabályok garantálni tudják, hogy ezen testületek feladatellátása büntetőjogi szempontból gördülékeny legyen, a hivatásos állomány tagjai el tudják látni azt, amire felesküdtek. Ahogyan Farkas Ádám fogalmaz:

„ezen katonai karakterű szervek tehát az állam működésének végső zálogai, a rend és a biztonság kikényszeríthetőségének szervezett garanciái, melyeknek hatalmi karaktere azonban többletelvárások, többletgaranciák és sajátos személyi, szervezeti jellegek, illetőleg többletkövetelmények szükségképpeni táptalaja is egyben."[93]

Irodalomjegyzék

Jogforrások:

Magyarország Alaptörvénye
1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársasági Alkotmányáról
2024. évi LXXI. törvény
2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről
2020. évi CLII. törvény
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
2013. évi CLXXXVI. törvény
2013. évi LXXVIII. törvény

93 Farkas (2012a) 4.

2012. évi CCXXIII. törvény
2012. évi CCXIV. törvény
2012. évi CLXXV. törvény
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2012. évi LXXVI. törvény
2012. évi XXXVI. törvény az Országgyűlésről
2012. évi II. törvény
2011. évi CLXIV. törvény
2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról
2010. évi CXXII. törvény
2007. évi XC. törvény
2006. évi LI. törvény
2006. évi VII. törvény
2004. évi CIV. törvény
2002. évi LXVI. törvény
2002. évi XXII. törvény
1999. évi CX. törvény
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
1997. évi LXX. törvény
1997. évi XXXII. törvény
1996. évi XLIII. törvény a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról
1995. évi CXXV. törvény
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
1994. évi LXXX. törvény az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről
1989. évi XLVI. törvény
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról
1972. évi V. törvény a Magyar Köztársaság ügyészségéről
143/1997. (IX. 30.) KE határozat
12/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás
9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás
12/2012. (VI. 8.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 2012-es SZMSZ)
21/2011. (XII. 20.) LÜ utasítás
2/2006. (ÜK. 1.) LÜ utasítás
6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás
5/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás
25/2003. (ÜK. 12.) LÜ utasítás (a továbbiakba: 2003-as SZMSZ)
11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás
8/2003. (ÜK. 6.) LÜ utasítás
6/2001. (ÜK. 6.) LÜ utasítás
3/2001. (ÜK. 5.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 2001-es SZMSZ)
4/1997. (ÜK. 10.) LÜ utasítás
10/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás
9/1995. (ÜK. 12.) LÜ utasítás
6/1994. (ÜK. 7.) LÜ utasítás (a továbbiakban: 1994-es SZMSZ)
1/1991. Legf. Ü. utasítás
4/1990. Legf. Ü. utasítás

Szakirodalom:

Erdős Ákos-Szabó Andrea: *A pénzügyőr, a katona büntetőjogi fogalmán kívül.* Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2019/1. 7-30.
Fantoly Zsanett: *A rendőrök sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak egyes büntetőeljárási kérdései.* Magyar Rendészet 2015/3. 149-154.
Farkas Ádám: *A katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás helye, szerepe és létjogosultsága az állam és a társadalom rendszerében.* Hadtudomány 2012a/1. 1-12.
Farkas Ádám: *Észrevételek és javaslatok az anyagi büntetőkodifikáció katonai vetületeihez.* Diskurzus 2012b/1. 31-39.
Fejes Erik: *Emlékkötet Dr. Kovács Tamás (1940-2020) altábornagy legfőbb ügyész tiszteletére.* Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2023.
Hautzinger Zoltán: *A magyar katonai büntetőeljárás hatálya.* JURA 2005/2. 74-79.
Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog fogalma és forrásai.* Hadtudomány 2008a/E. 1-8.
Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog alapelvei.* Jogtudományi Közlöny 2008b/10. 480-488.
Hautzinger Zoltán: *A büntető eljárásjog alapelveinek hatása a katonai büntetőeljárásra.* Miskolci Jogi Szemle 2009/1. 43–62.
Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana.* Pécs, AndAnn, 2010.
Korda György (1988): *A katonai és a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények.* Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1988.
Nyiri Sándor: *A nyomozóhatóságok és az ügyészség kapcsolata a büntetőeljárásról szóló törvényben.* Belügyi Szemle 2022/6. 5-16. 2507-2518.

Egyéb források:

Magyar Közlöny 2012/92. szám
A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium tervezete az új Büntető Törvényvkönyvhöz (elektronikus elérhetőség: https://2010-2014.kormany.hu/download/4/2e/80000/Btk.zip#!DocumentBrowse) (utolsó megtekintés dátuma: 2026. május 31.)